

Komentar in karta: 2/75

SLA V170.01 'tnalo (kos lesa, na katerem sekajo drva)'

Mojca Horvat

1. Gradivo

Za pomen 'nerazsekan večji kos debla, na katerem se sekajo, cepijo drva', knj. *tnálo* (*á*), se tudi v narečjih najpogosteje uporablja *tnalo* z oblikoslovnima različicama *tnala* in *tnal*, ki se vse pojavljajo na večjih sklenjenih območjih v osrednjih narečjih (pri kartiranju leksemov *tnalo*, *tnala* in *tnal* so upoštevane le njihove končnice, ne pa tudi spol). Iz istega korena je tvorjen leksem *naton* (z enkratnico *natonek/natonik*), ki je zapisan le v koroški narečni skupini. Svoje večje areale imajo še leksemi *čok*, *klada*, *čoljal/čulja*, *panj* in *štor*, manjše pa *baba*, *pluh* in *taja*. Ostali leksemi so redkejši in razpršeni.

Zapisani leksemi so v posameznih krajevnih govorih tudi pomensko označeni, npr. *panj* v T241 'za sekanje drv, manjši od tnala; za sekanje svinjske krme', *tnalo* v T198 'večja tnalica', v T166 'v gozdu', *čolja* v T166 'v gozdu', *štancelj* v T044 'stoječ', *naton* v T044 'ležeč', *baba* v T312 's tremi nogami, za hosto sekati'. Pomen leksema *tnalo* je kartiran na samostojni semantični karti V170.02 *tnalo – pomen* (2/84).

2. Morfološka analiza

tnalo < **tnn-a-dl-o* ← **tnn-a-ti* ← **tē-ti* **tnn-ǝ* 'cepiti, sekati, rezati'

tnala < **tnn-a-dl-a*

tnalica < **tnn-a-dl-ic-a*

tnal < **tnn-a-dl-ǝ*

naton < **na-ton-ǝ* ← **na-tē-ti* **na-tnn-ǝ* ← **na-* 'na' + **tē-ti* **tnn-ǝ* 'cepiti, sekati, rezati'

naten < **na-tnn-ǝ*

natonek/natonik < **na-ton-ǝk-ǝ*/**na-ton-ik-ǝ* ← **na-ton-ǝ*

čok < **čok-ǝ*, onomatopejskega nastanka s pomenom 'kar je odsekano, npr. kos debla, štor' (enakega nastanka je furl. *çoc* 'štor')

klada < **kol-d-a* 'klada, tram' ← **kol-ti* **kolǝ* (< **kol-j-ǝ*) 'klati, tolči'

panj < **pnǝ-ǝ* 'štor, parobek'

štor < *(*štor*)-ǝ ← bav. srvnem. **stor* 'štrcelj, kar štrli', srvnem. *storre* 'štor'

štor za drva kalati < *(*štor*)-ǝ za *drǝv-a kal-a-ti* ← *(*štor*)-ǝ 'štrcelj' + **za* 'za' + **drǝv-a* 'drevo, les' + **kal-a-ti* 'klati, tolči' (← **kol-ti* **kolǝ* (< **kol-j-ǝ*) 'klati, tolči')

baba < **bab-a* ← po pomenskem prenosu iz **bab-a* 'stara ženska'

štok < *(*štok*)-ǝ ← nem. *Stock* 'palica, vratni okvir, klada, bruno, štor, parobek'

- blanja** < *(*blañ*)-a, zelo verjetno v zvezi z dalmatskim *plana* 'deska', zaradi vzglasnega *b*- najverjetneje z istriotskim ali furlanskim posredovanjem
- vzglavnjak** < **vъz-golv-ъn-ak-ъ* ← **vъz* 'gor, nazaj' + **golv-a* 'glava'
- hlod** < **xlod-ъ* 'odrezan ali odsekan drevesni del'
- trkelj** < **trk-ъl-ъ* ← **trk-a-ti* 'tolči; udarjati ob nekaj trdega'
- trček** < **trč-ъk-ъ* ← **trč-i-ti*, **trk-a-ti*
- kaValet** < *(*kavalet*)-ъ ← furl. *cavalet* 'stojalo, trinožnik, (konjič)' (V ≥ b v T076)
- ploh** < *(*plox*)-ъ ← srvnem. *bloch*, *bloc*, bav. nem. *ploch* 'ploh' ali slov. *pluh* 'plosk; plosk, raven kos lesa'
- prugelj** < *(*prugl*)-ъ ← bav. nem. *Prugel* 'gorjača, krepelo, sekanica' za nem. *Prügel* 'krepelo'
- porungelj** ≤ *(*porungl*)-ъ ← *(*prugl*)-ъ (z naslonitvijo na slov. sestavljenke s predpono *po-* in sopomenko *porajtelj* 'krepelo'; -n- je sekundarnega nastanka (ESSJ III: 89))
- štancelj** < *(*stancl*)-ъ, verjetno v zvezi z nem. *Stanze* 'prebijalo, sekalo'
- štempelj** < *(*stampl*)-ъ, verjetno v zvezi z nem. *Stempel* 'prebijalo' v bav. nem. izgovoru (*ä/e* > a, prim. nem. *Teller* 'krožnik' → slov. *taler* 'krožnik')
- klanica** < **kol-n-ic-a* ← **kol-ti* **kol-ъ* (< **kol-jъ*) 'klati, tolči'
- cepilnik** < **cěp-i-l-ъn-ik-ъ* ← **cěp-i-ti* 'cepiti, sekati'
- drvocep** < **drъv-o-cěp-ъ* ← **drъv-a* 'drva' + **cěp-i-ti* 'cepiti, sekati'
- drvosek** < **drъv-o-sěk-ъ* ← **drъv-a* 'drva' + **sěk-a-ti* 'seči, sekati'
- grča** < **grč-a* 'gubast, grčast izrastek (na telesu ali na drevesu)'
- klep** < **klep-ъ*, onomatopeja, ki posnema zvok, ki nastaja ob tolčenju, bitju, kalanju
- kleč** < **klęč-ъ* 'čer, velika ostrá skala v vodi'
- krcej** < **krč-ъl-ъ* 'odrezan kos, kar je odrezano' ← **krč-a-ti* 'rezati'
- napor** < **na-por-ъ* ← **na-per-ti* **na-pъr-ъ* ← **na-* 'na' + **per-ti* **pъr-ъ* 'tiščati, udariti, pritisniti'
- poleno** < **pol-ě-n-o* ← **pol-ě-ti* 'goreti'
- ritka** < **rit-ъk-a* ← **rit-ъ* 'rit'
- taja** < *(*taj*)-a ← furl. *taie* 'panj, štor'
- taLe**, nejasno, morda v zvezi s slov. *tal* 'kos' < *(*tal*)-ъ ← nem. *Teil* 'del' v bav. nem. izgovoru (*ei* [ai] > ā) (L ≥ jl v T095, T163)
- čolja/čulja**, nejasno (ESSJ I: 86 *čola* in ESSJ I: 91 *čula*)
- kozbec**, nejasno, morda v zvezi s *kozbec* 'gred pri senenem vozu' ali *kozlec* 'kozolec' (prim. ESSJ II: 76)
- čopa**, nejasno, verjetno v zvezi s slov. *čoba* 'štor, kos lesa' (prim. s srlat. *copa*, *cupa* 'leseni čoln, drevak') (ESSJ I: 85)
- čepelin**, nejasno, morda v zvezi z it. *ceppo* 'štor' (ESSJ I: 78)
- kanalo**, nejasno, morda v zvezi s *tnalo* po diferenciaciji *tn* > *kn*
- pem**, nejasno, morda v zvezi z bav. nem. *Pam* za nem. *Baum* 'drevo'

3. Posebnosti kartiranja

Kot enkratnice so kartirani leksemi *pem* v T010, *napor* v T048, *hlod* v T082, *cepilnik* v T094, *kanalo* v T098, *kozbec* v T105, *čepelin* v T110, *čopa* v T114, *krcelj* v T244, *grča* v T280, *kleč* v T330, *ritka* v T368, *poleno* v T384 in *drvosek* v T386.

Kot enkratnica z *naton-* je kartiran leksem *natonik/natonek*.

Kot besedna zveza s *štor* je kartiran leksem *štor za drva kalati* v T370 in T377.

Kot tretji in nadaljnji odgovor v posamezni točki so z znakom za komentar kartirani leksemi *kavalet* v T076, *tnalo* v T133, T239, T257 in T312, *štok* v T203, *strelica* v T353, *drvosek* v T386, *klep* v T415 in nerelevanten odgovor *tnalo* v T234 'kovač, za prašiče'.

Kot nerelevanten odgovor so kartirani pomensko neustrezni leksemi, tj. *naklo* v T233, *tnala* 'prostor, kjer cepijo drva' v T168, *drvotan* in *natovčak* 'nepokrit prostor za sekanje in pospravljanje drv' v T377, *tlana* 'ves prostor pred drvarnico' v T288 in *strelica* 'za sekanje stelje' v T353.

4. Uporabljena dodatna literatura

Mende 1956; Poklač 2001; Smole 2006.

5. Primerjaj

SLA: V170.02 *tnalo – pomen* (2/84), V317.01 *poleno* (2/73); OLA: /; ALE: /; SDLA-SI: /; ALI: 417 *klada*; ASLEF: 5866; HJA: 170; ÚMNYA: /

6. Etnološka osvetlitev

Tnalo je približno en meter visok pokončno postavljen kos odžaganega debla, ki mora imeti zgornjo in spodnjo okroglo ploskev čimbolj ravno, da pri sekanju drv ohranja stabilnost. Za tnala so najbolj primerne trde vrste lesa, zlasti jesen in bukev. Ob sekanju večjega kupa drv za kurjavo je sekalec, ko so se drva nabrala do vrha tnala, to med delom večkrat premaknil od razsekanih drv proti še ne razsekanim ali pa z drogom ali daljšim orodjem razpotegnil nasekana drva, da je lahko nadaljeval z delom. Tnala so postavljali pred drvarnicami ali v njih.

7. Skica

